

Чухненко П.С.,
завідувач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук
e-mail: polina_stoyan@ukr.net

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ»/ «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ»/
«ДОВКІЛЛЯ» У 2023/2024 Н.Р.**

У 2023/2024 навчальному році в закладах загальної середньої освіти продовжується поетапне впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» для учнів **5-6 класів за модельними навчальними програмами, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898.** Модельні навчальні програми розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України за покликанням: <http://surl.li/aacbo>.

Станом на червень 2023 року до переліку модельних навчальних програм природничої освітньої галузі, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», входять:

1) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795.

2) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнік Т.В.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795.

3) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р.В., Каліберда М.С., Григорович О.В., Фіцайло С.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795.

4) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки

України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13.12.2021 №1358).

5) модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13.12.2021 №1358).

б) модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж.І., Засекіна Т.М., Лашевська Г.А., Яценко В.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795.

Якщо виклад матеріалу провадиться за однією із перших п'яти модельних навчальних програм «Пізнаємо природу» або «Довкілля» у 5-6 класах, то в 6-му класі є обов'язковим до вивчення предмет «Географія». Якщо виклад ведеться за модельною навчальною програмою «Природничі науки» в 5-6 класах, тоді в 6-му класі нема окремого предмету «Географія», оскільки змістові питання географічного складника державного стандарту базової освіти включено до програми «Природничі науки».

Обравши модельну навчальну програму інтегрованого курсу «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти на 5 клас, вчитель продовжує працювати за обраною програмою і в 6 класі.

Інтегрований курс «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» для 5-6 класів є продовженням курсу «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичною основою вивчення природничих наук у циклі базового предметного навчання (7-9 класи). У Державному стандарті початкової загальної освіти закладається стратегічна мета природничої освітньої галузі, якою є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку. У Державному стандарті базової середньої освіти ця мета уточнюється і полягає у формуванні особистості учня/учениці, який/яка знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду

усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності у природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем.

Інтегрований курс «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» розрахований на навчальне навантаження 2 год. на тиждень (рекомендована кількість годин на вивчення) і реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання в адаптаційному циклі базової середньої освіти у природничій освітній галузі протягом 5 та 6 класів. Запропоновані модельні навчальні програми дещо різняться за структурою, змістом та розподілом тем.

Для здійснення оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, учителям 5-6 класів варто опрацювати **Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01 квітня 2022 р. № 289.** У даному нормативному документі в додатку 2 наведено загальні критерії оцінювання, які можна взяти за основу для розробки конкретизованих критеріїв оцінювання за природничою освітньою галуззю (наприклад, конкретизувати об'єкти вивчення, методи досліджень тощо). Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне (у т.ч. поточне), діагностичне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне). За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за системою оцінювання, визначеною законодавством, або за власною шкалою. Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12. За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптаційний період впродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання. Однак, варто пам'ятати, що адаптаційний період не має бути затягнутим у часі, адже оцінка за I семестр у 5 класі має виставлятися у балах. Підсумковим оцінюванням установлюють відповідність досягнутих учнями результатів, які означені у модельній навчальній програмі як очікувані результати навчання, а в Державному стандарті базової середньої освіти як орієнтири для оцінювання. Формувальне оцінювання стосується оцінювання процесу навчання учнів: набуття ними навчального досвіду, динаміки розвитку компетентностей та особистісного розвитку. На його основі відбуватиметься адаптація здобувачів освіти після 4 класу до вимог

освітнього процесу у 5 класі та розвиток здатності учнів до співпраці і рефлексії. Формувальне оцінювання, окрім рівневого або бального, може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання досягнень учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо). Оцінювання (підсумкове та поточне формувальне) здійснюють, використовуючи як традиційні, так і цифрові технології. Перед виставленням семестрової оцінки установлюють навчальний прогрес учня / учениці за групами результатів (у рівнях або балах). З природничої освітньої галузі є 4 групи результатів. У 5 класі допускається оцінювання сформованості перших трьох груп результатів навчання. На завершення 6 класу в учнів мають бути сформовані компетентності за всіма 4 групами результатів:

1. Пізнання світу природи засобами наукового дослідження.
2. Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту.
3. Усвідомлення розмаїття та закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства.
4. Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

Для запису на сторінках журналу груп результатів допускаються скорочення: ПРО 1 – означає першу групу результатів природничої освітньої галузі тощо. Нагадуємо, що семестрові оцінки підлягають коригуванню. Річна оцінка виставляється на основі семестрових.

Для формування висновків щодо рівня досягнення учнем/ученицею обов'язкових результатів навчання за певний інтервал часу (семестр, навчальний рік) за групами результатів вчитель розробляє завдання з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти на основі матеріалу відповідних тем модельних навчальних програм за якими здійснюють освітній процес. Групи результатів можна оцінювати і за підсумками виконання практичних робіт (наприклад, групу результатів «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження» можна оцінити за результатами виконаної учнями практичної роботи/практичних робіт (спостереження, експеримент), тематика якої/яких означена модельною навчальною програмою). Одним з видів діяльності учня/учениці, що може оцінюватися підсумковим оцінюванням є проєктна діяльність. Учні/учениці оцінюються за відповідними критеріями, з якими учні / учениці ознайомлюються заздалегідь.

Оцінюванню також підлягає сформованість в учениць/учнів наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими. У подальшому ці відомості заносяться до свідоцтва навчальних досягнень учня.

Акцентуємо увагу, що заклади освіти мають право на свободу вибору форм, змісту та способів оцінювання відповідно до рішення педагогічної ради, а також визначати адаптаційний період впродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання.

Теми досліджень у 5-6 класах тісно пов'язані з повсякденним життям, тому важливим елементом кожного досліду є формулювання висновків відповідно до його гіпотези (припущення). Саме так учні встановлюватимуть закономірності перебігу певних явищ і процесів та навчатимуться застосовувати їх під час розв'язування навчальних і життєвих проблем. Під час виконання досліджень і розв'язання проблем учителям/вчителькам необхідно розвивати медіаграмотність учнів – уміння оцінювати надійність інформаційних джерел, достовірність і науковість інформації тощо та перетворювати її (інтерпретувати схеми, графіки, діаграми, інфографіку, табличні дані, та навпаки: на підставі текстової інформації або числових даних створювати графіки, діаграми тощо). Учитель може комбінувати певні дослідження, самостійно визначати порядок їх виконання та час (оскільки запропоновано дослідження нетривалі і довготривалі), проте виконання експерименту є обов'язковим. Теми дослідницьких проєктів – орієнтовні. Академічна свобода вчителя полягає в тому, що він може змінити предмет дослідження. Однак робота над певною методикою дослідження та проблематикою має відповідати програмі. Так, наприклад, моделювання будови квітки може бути замінене на моделювання іншого об'єкту живої природи відповідної складності (наприклад, членистоногої тварини), але не на теоретичне вивчення будови квітки, опосередковане спостереження за нею або вимірювання її параметрів. Варто запропонувати теми проєктних робіт з урахуванням пізнавальних інтересів здобувачів освіти, матеріально-технічного забезпечення навчального закладу, територіальних особливостей, потреб громади тощо.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» рекомендуємо опрацювати матеріали:

- Сайт ІППОЧО вкладка НУШ «Навчально-методичне забезпечення природничої освітньої галузі» (https://drive.google.com/drive/folders/1jqmRdD5I34UqNH-6uxe7VVWWvprl_y2A);

- Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи» (<https://imzo.gov.ua/2022/04/06/v-instituti-modernizatsii-zmistu-osvity-pidhotovleno-resurs-navchal-no-metodychna-skarbnytsia-nush-5-6-klasy/>);

- «Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів» (<https://drive.google.com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view>);

- Навчально-методичний путівник НУШ 5 клас (https://docs.google.com/document/d/1752o_ItOEWcbYK5y7b7B3-zUah9XIYKQ/edit);

- Вправи НУШ за предметами (<https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox>);

- Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти (<https://imzo.gov.ua/prezentatsii-model-nykh-navchal-nykh-prohram-dlia-5-6-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/>).

Для більш глибокого розуміння суті викладання предметів «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» у 2023/2024 навчальному році пропонуємо вчителям детально опрацювати Додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 р. №1/9530-22 <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-predmetiv-pryrodnychoyi-osvitnoyi-galuzi-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>

Враховуючи вище викладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів предметів природничої освітньої галузі та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання інтегрованого курсу «Пізнаємо природу»/ «Природничі науки»/ «Довкілля» у 2023/2024 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, ІППОЧО, яка може бути оновлена.